

Rursus τὸ κατ' ἀδὲν potest verti, primo, adversus ipsos, scilicet δὲ κατ', id est glorias, hoc est potentes, uti sunt dæmones; secundo, adversum se, » ut vertit Noster, q. d. Angeli cum sint purissimi et sanctissimi, non audent vel nominare aliquid quod aliquo modo sonet blasphemiam, id est maledicentiam, ne vel per umbram videantur angelicum suum os contaminare, et quia maxime execrantur blasphemiam et blasphemias.

Denique τὸ ἀ Domino, quod est in Græco, significat « a Domino, » qui est scelerum vindex, mala optari. Ita Œcumenius : « S. Petrus ait, inquit, hos miseros nulla habita ratione glorias maledicere, cum tamen neque qui potentia et viribus majores sunt istis flagitiosis hominibus, non ferant, id est, non inferant contra ipsas videlicet glorias maledicium iudicium apud Dominum. » Deinde citato exemplo Michaelis, quod refert S. Judas vers. 9, subjicit : « Et est a majori argumentatio in hunc modum : Si diabolus qui dignior est ut maledicatur, quia tamen glorie ejusdem participes est, a Michael Archangelo coram Domino id non est consecutus; illi sane non sapient qui ita temere gloriam omnem maledictis prosequuntur, cum tamen multo post angelorum dignitatem sint constituti. »

Œcumenius sequuntur Adamus, Gagneius, Clarus, Salmeron et alii. Huc accedit Fevardentius, qui sic explicat, q. d. Quomodo heretici audent dominationibus, id est, magistratibus et principibus orthodoxis, licet sibi adversantibus, obloqui, maledicere et resistere, cum angeli boni magistratus et principes Ethnicos, licet fidei et populo Dei infestos, non execrentur, sed honorant et reverentur, uti liquet in angelis Persarum et Græcorum pro Persis et Græcis contra angelum Hebraeorum populumque Dei decertantibus, Daniel, cap. x, vers. 5 et seq. « Illi vero (magistri mendaces, puta hæresiarchæ, de quibus vers. 4) velut irrationalia pecora; » Pagninus, « velut bruta animantia naturaliter, » scilicet tendunt et ruunt, « in captionem et perniciem; » Græce φυσικά γυναικεία εἰς ἄδωρον καὶ φθοράν, id est, « natura genita in captionem et perniciem, » ait Pagninus. « Naturale est, ait Ven. Beda, irrationalibus animalibus causa pabuli sepius in captionem et perniciem ignoranter incidere : » ita heretici ob suam gulam suosque effrenos appetitus explendos, incidunt in laqueos diaboli et perniciem æternam. Ex adverso Arias hæc explicat active, q. d. Heretici sunt velut feras, puta ursi, leones et lupi, qui naturaliter feruntur in captionem et perniciem, puta in predam et eadem aliorum animalium. Utinque verum : heretici enim et passive ruunt in exitium, et alios suis laqueis irretitos secum in idem active trahunt. Est hyperbole : nec enim natura hæreticorum est prava, nataque in captionem et perniciem; sed sensus est, q. d. Heretici toti sunt

pravi, toti corrupti, ut videantur nati et facti ad malum, quia corruptionem et concupiscentiam naturæ suæ sequuntur. Rursus heresis ista naturam eorum afficit et inficit, ut eam totam devertat et trahat ad malum. Sic dicimur natura filii iræ, Ephes. ii, 3; pessimorum hominum vocatur naturalis malitia, Sapient. xii, 40, quia cæco naturæ impetu eo feruntur, quo eos libidinis ardor, vel honorum opumque cupido, vel iræ et ambitionis furor rapit.

Comparavit S. Petrus hæresiarchas sui ævi, puta Simonianos et Gnosticos, ob superbiam, avaritiam et libidinem, primo, dæmonibus; secundo, hominibus impiis mersis diluvio, ac Sodomitis; nunc, tertio, eos comparat feris et bestiis, quæ non ratione, sed naturæ feræ ardore vel furore aguntur, ideoque incidunt, imo ruunt, aliosque secum trahunt in laqueos venatorum, ut capiuntur et occiduntur. Idem iisdem pene verbis dicit S. Judas, vers. 10 : « Hi autem quæcumque quidem ignorant, blasphemant; quæcumque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur. » Et S. Ignatius utriusque cœvus, epistola ad Antiochen. : « Videte, ait, canes rabidos, et serpentes super pectus repentis, dracones squamosos, et aspidēs, basiliscos, scorpiones : hi sunt thoes (genus est Iporum), vulpes et simiæ humana imitantes. » Nam, ut ait Clemens Alexandrinus, Adhort. ad Gentes, « homines vocantur serpentes, qui sunt deceptores; leones, qui sunt animosi et ad iram concitati; sues, qui sunt voluptati dediti; lupi, qui sunt rapaces (1). »

IN HIS QUE IGNORANT BLASPHEMANTES, — id est, ut S. Judas ait : « Quæcumque ignorant, blasphemant; » Tigurina, « in his quæ non intelligunt maledicentes. » Est hebraismus : Hebræi enim verba contactus sive realis, sive mentalis, sive verbalis, qualis est blasphemare, constituunt cum ablativo mediante præpositione in, ut percutere in facie dicant pro percutere faciem, credo in Deo, pro credo Deo. Sic hic : « In his quæ ignorant, » id est, hæc quæ ignorant, blasphemant. » Taxat eos qui se Gnosticos, id est scientes, appellabant, cum essent ignorantes, ideoque orthodoxa, quæ ignorabant aut scire et credere nolabant, superbe et proterve respuebant ac blasphemabant; de quibus jure ait S. Paulus, Roman. cap. i, vers. 22 : « Dientes se esse sapientes, stulti facti sunt. » Huc facit hereticorum (Manicheorum) « privilegium diabolium, » ut vocat S. Augustinus, lib. XIII Contra Faustum, cap. xv, ut « quidquid est in Evangelio quo adjuvari heresim suam putent, id a Christo dictum teneant; quidquid autem ex eisdem codicibus adversus eos sonuerit, inmissum a falsatoribus

(1) « Naturaliter in captionem et in perniciem, » id est, quæ per naturam in id destinata sunt ut ab hominibus capiuntur et interficiantur.

ore impudenti ac sacrilego non dubitent dicere. » Idem, lib. XIII, cap. XII, comparat eos perclit : « Perdix enim, ait, nimis contentiosum animal notum est, quanta aviditate ipsius contentiosis currat in laqueum. »

IN CORRUPTIONE SUA PERIBUNT. — Græce est elegans paronomasia : Ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθίζουσιν, id est, corruptione sua corrumpuntur; hic est enim fœdæ voluptatis finis et merces. Nam, ut ait S. Paulus : « Qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem, » Galat. cap. vi, vers. 8; et Philip. cap. ii, vers. 19, hosce hereticos notans : « Quorum Deus, ait, venter est, et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. » Sane Lutherum, cum vesperare laute cœnasset, noctu desperatione et furis dæmonis actum, sibi injecto laqueo necem intulisse asseruit quæ famulibus, postea ad orthodoxam fidem conversus, uti refert Thomas Bozius De Signis Ecclesiarum, tom. II, lib. XXIII, cap. III. Ubi et addit Carolstadium, Bucerum, Œcolampadium a Satana st Foculos interisse, Calvinum pediculari alisque novem dirrissimis morbis per quatuor annos excruciatum, turpissime obisse, testatur Bolsecus ejus discipulus in Calvini Vita. Sic Dionysius tyrannus, sui et tyrannorum infelicitatem professus, aiebat : « Illis certe similes animalibus tyranni sumus, quæ saginantur, quibus comedendi bibeque non ad aliud, quam ad perniciem suam copia solet offerri, » uti refert Eusebius, lib. VIII Prepar. cap. v.

Verè S. Chrysostomus, homil. 45 in Matthæum, agens de hereticis : « Super ventrem repunt, inquit, quia quidquid faciunt, propter ventrem faciunt, et propter vanam gloriam pectoris sui. Terram manducant, quia neminem lucrantur nisi illos qui in terra sunt, id est, homines carnales. » Et S. Leo, serm. 4 De Ascensione : « Cui, ait, diabolo carnales militant voluptates, qui animas ad superna tendentes corruptibilem honorum delectationibus obligare, et ab illis sedibus, de quibus ipse exiit, gaudet abducere? » Idem, sermone 3 De Epiphaniæ : « Fugiantur, ait, noxiæ voluptates, inimica gaudia, et desideria jam jamque peritura : quis fructus est, quæve utilitas ea indesinerenter cupere, quæ etiamsi non deserant, deserenda sunt? » Et S. Basilius, homil. De legend. libris Gentil. : « Corpus, ait, castigandum est, ac instar fere cohibendum, et ab ipso adversus animam tumulis orientes ratione velut flagello compescendi : ne frenum voluptati omnino laxando, mens velut auriga ab equis contumacibus, ac minime obtemperantibus feratur ac rapiatur. » Citat Platonem, qui Athenis Academiam loco pestilentis elegit, ut corporis luxuriam amputaret; et Pythagoram, qui euidam se saginanti dixit : « Heus miser! non desinis duriores tibi carcerem preparare! » Et S. Salvianus, lib. I ad Ecclesiam Cathol. : « In barathro, ait, libidinum commorantes, in ipsis se sepeliunt ruinis suis. »

13. PERCIPIENTES MERCEDEM INIUSTITIE, — non tantum in futura, sed et in presenti vita, ut scilicet dedant se fœdis et præposteris voluptatibus Veneris et ventris, quibus tam corpus quæ animam corrumpant, polluant et perdant; hæc enim corruptio de qua paulo ante, quam scilicet sponte sibi comparant, ait Œcumenius. Unde S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum, legit : « Recipientie mercedem iniquitatis luxuriam; » uti recepere Philosophi qui, cum Deum cognitum non coluissent, traditi sunt in reprobum sensum et libidines sodomiticas, de quibus Paulus, Rom. cap. i, vers. 24. Hinc et mercedem hanc explicans S. Petrus subdit :

VOLUPTATEM EXISTIMANTES DIEI DELICIAS. — Græce τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφήν. Tigurina, pro voluptate ducentes, si in diem delicis, vel ut Vatablus, diurnis deliciis fruuntur; Pagninus, voluptates putantes eas quæ sunt in diem delicis. Diei ergo delicis vocat diurnas, quæ ad diem, id est, modicum tempus durant, cum vere delicis sint solidae, cœnantes et æternæ. Ita Arias, Tidelmannus, Adamus, Gagneius et Salmeron; vel, ut Œcumenius, « diei, » id est, per dies singulos, quotidianas : « Voluptatem, ait Œcumenius, quotidianum luxum existimantes, hoc est, veram et amabilem lætitiæ et voluptatem in quotidiana gula fruitione constituentes. »

Præclare S. Hieronymus, lib. II contra Jovinianum, sub finem : « Quod nulli, ait, acquiescent sententiæ tuæ (Jovinianum alloquitur), iudicium voluptatis est; et pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennæ succidie nutrias? Et post nonnulla : « Basilides magister luxuriæ et turpissimorum complexum, post tot annos in Jovinianum, quasi in Euphorbum, transformatus est, ut Latina quoque lingua haberet heresim suam. » Rursus, post pauca : « Vexillum crucis et prædicationis auctoritas idolorum templa destruxerat; e regione luxuria ventris et gutturis subvertere nititur fortitudinem crucis. Denique semper pseudopropheta dulcia pollicetur, et ad modicum placet : amara est veritas, et qui eam predicant, replentur amaritudine; in azyms enim veritatis et sinceritatis Domini Pascha celebratur, et cum amaritudinibus comeditur. » Et S. Ambrosius, epist. ad Ecclesiam Vercellensem : « Audio, inquit, homines qui dicunt nullum esse abstinentis meritum, delirare eos qui castigant carnem suam, ut menti subditam faciant : quod nunquam scripsisset, neque fecisset Paulus, si deliramentum putasset. Glorior autem, dicens : Castigo corpus meum, et in servitute reor, » ne, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus inveniar : ergo qui non castigat corpus suum, et volunt prædicare aliis, ipsi reprobi habentur. » Mox vero perstringens eos qui in hæc parte Gnosticos imitentur : « Quæ istos, inquit, Epicurus nova schola misit, qui voluptatem prædicant, delicis suadeant? Dominus Jesus volens nos adverte-

sus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus jejunavit, ut sciremus quia aliter illecebras mali non possemus vincere. Qua causa Christus jejunavit hic astruant, nisi ut nobis exemplo esset ejus jejunium? » Et S. Basilius in *Regulis fustis disp.* Reg. 17: « Uti, inquit, optimus corporis habitus et coloris bonitas pugilem a ceteris distinguit: sic Christianum a ceteris discernit macilentia corporis, pallorque desflorescens, qui continentie velut adjunctus est comes: indicio est enim Christi mandatorum vere pugilem esse, qui in firmitate corporis adversarium suum in luctu prosternit; et quam potens sit in pietatis certaminibus, declarat convenienter verbis illis: Cum infirmor, tunc potens sum. »

CONVINCENTES ET MACULE. — Σπῆλαι καὶ μῆλα. Pagninus, sordes et macule; Vatablus, inquinamenta et macule. Σπῆλαι enim, teste Gellio, sunt macule e vino vel unguine vestibus inherentes, que eas discolorant, sic diete a πῶλον ξυν, id est, a trahendo caro. Ita vocat hæresiarchas, q. d. inquinatissimi sunt et maculatissimi. Simili tropo hominem scelestum vocamus scelus. Porro tales sunt, tum quia voluptatibus suis sunt corruptissimi; tum quia isdem alios corumpunt; tum quia habent scdam inurunt Ecclesie et nomini Christiano, ut Gentiles ab illo avertantur illudque blasphemant. « Quippe, ut expleat illudque blasphemant, qui nihil in se habent puritatis, sed quasi sordes in indumento mundo, id est, in pura et sincera vita inherentes, et omnino maculantes, ubi avertent aliquos a sanctitate, et flagitiosos reddere secum versantes vel viros vel mulieres poterunt, id delicias sibi esse existiment. » Hinc sunt μῆλα, id est probra et dedecora, vituperium, ignominia et infamia Christi et Christianismi, idque ex dolo Satanae; nam, ut sapienter advertit S. Epiphanius, hæreses 27: « Sunt a Satana subornati ac producti in opprobrium et scandalum Ecclesie Dei. Indiderunt enim sibiipsis cognomen Christianorum ad hoc, ut Gentiles per ipsos offendantur, et sancte Ecclesie Dei utilitatem, et veram prædicationem propter illorum nefaria facta et incomparabilem improbitatem aversentur. Et ut Gentiles, ipsorum nefaria opera considerantes, putant sanctas Dei Ecclesie tales esse, et avertant aures a Dei et veritatis doctrina. » Porro S. Judas maculas has ait fuisse in conviviis eorum, que plena erant ebrietate, crapula, vomitu, lascivia et luxuria: ait enim, vers. 12: « Hi sunt in epulis suis macula, convivantes sine timore. » De his etiam accipit S. Petrus; unde subdit:

DELICIAS AFLUENTES IN CONVIVIIS SUI. — Sapienter Gorgias Sophista, cum annum ageret centesimum octavum, dixit se ad tam longævam etatem pervenisse, eo quod nunquam ad aliena convivia itasset, uti refert Lucianus in *Macrob.* Ex adverso S. Hieronymus, lib. 1 *Contra Jovinianum*, abstinence et continentie hostem, eum ita pingit: « Cum esse monachus esse jactitet, et post sordidam tunicam,

et nudos pedes, et ebarium panem; et aquæ potum ad candidam vestem, et nitidam eulem, ad mulsum et elaboratas carnes, ad balneas et popinas se conferat, manifestum est quod terram celo, vitia virtutibus, ventrem preterit Christo, et purpuram coloris ejus putat regna cælorum. Iste formosus monachus, crassus, nitidus, dealbatus, et quasi sponsus semper incedens. » Videtur S. Hieronymus presentes hæreticorum Ministros pingere.

Nota: Pro in conviviis suis, legit Interpres in Græco, in ἀπέλας: olim enim convivia, sive mensæ communes Christianorum post S. Synaxin vocabantur Agape, quia erant symbolum amoris communis et charitatis fraternæ fidelium. Jam legitur in ἀπέλας, id est convivantes in erroribus, vel fraudibus et deceptionibus suis. Ita Œcumenius, Pagninus, Vatablus et alii, q. d. Hæresiarchæ ex suo errore et heresi non aliud querunt, quam epulari et deliciari. Unde S. Hieronymus, lib. 1 *Contra Jovinianum*, legit: « Nihil aliud nisi de voluptatibus cogitantes. »

Audi jam maculas et obscenitatem convivorium apud Gnosticos, describentem Minutium Felicem in *Octavio*: « Ad epulas solenni die coeunt cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis homines et omnis ætatis. Illis post multas epulas ubi convivium caluit, et incestæ libidinis fervor exarsit, canis qui candelabro nexus est, jaculo offulso ultra spatium lineæ, qua vincit est, ad impetum et saltum provocatur. Sic everso atque extincto conscio lumine, impudentibus tenebris nexus nefandæ cupiditatis involvunt. »

Idem de Carpocratianis scribit Clemens Alexandrinus, lib. III *Strom.*, ubi et adit illos ad hanc promiscuam et infandam libidinem sacrilege abusus illo dicto Christi: « Omni autem potenti te tribue. » Luca vi, 30. Idem de iisdem testatur Philastrius et Theodoretus, libro *De Hæres.*, et Tertullianus, *Apolog.* cap. vii. Hæc similes sunt hodie nonnulli Anabaptistæ et Adamitæ, quorum parens et choragus fuit Lutherus, qui totos dies in conviviis, computationibus et cubilibus exigebat, ibique eudebat suas hæreses; idque ad hoc, ut remorsum conscientie oblatrantis sibiique jugiter apostasiam objectantis, in vino sepeliret: quod et suis ut faceret, suadebat. Quare merito in eum hoc scripsit noster Frusius:

Biblia que tua sunt, sunt per te Baccha, Luther; Est apotheca tua bibliotheca tua.

Delicias, asotias et veneres Calvinus qui seire cupit, legit Bolsecum in ejus Vita. Hæsius in *Antidoto contra Illyrii un.*, rigidum Lutheranum, scribit, eum ipsissimum epicureismum secum trahere, et universam religionem a fundamentis evertere. Smidelinus de suis Lutheranis ita queritur, *concone 4*, in cap. xxi S. Luca: « Ut lotus mundus agnoscat eos non esse Papistas, nec bonis operibus quidquam fidere, illorum operum

nullum exercent penitus. Jejunii loco comessationibus et perpotationibus nocte dieque vacant; ubi pauperibus benigne facere oportebat, eos deglutunt et exhoriant: profectiones vertunt in juramenta, blasphemias et divini nominis execrationes, idque tum perditæ, ut ne ab ipsis quidem Turcis hodie tantopere blasphemetur. Demum pro humilitate regnat passim superbia, fastus, elatio; atque hoc universum vite genus ab illis Evangelicum vocatur institutum. » Erasmus, epistola ad Vulturium, anno Domini 1529: « Circumspice, ait, populum istum Evangelicum, et observa nunc minus illic indulgeatur luxui, libidini et pecunie, quam faciunt ii quos detestamini. Profer mihi quem istud Evangelium ex comessatore ebrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedictum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. » Quin et Lutherus ipse (ut refert Aurifaber ejus discipulus in *Convict. Luther. serm.*, pag. 244) asseruit « scholæ suæ discipulos magna ex parte Epicureos esse, metri conciones ex suo cerebro, et hoc solum querere, ut bonos dies habeant: in papatu talia nebulonum portenta non inveniri; vocari Evangelicos reformatos, cum reipsa potius incarnati demones esse videantur, ut si cui libeat cæcum aliquem nebulonum, dissolutorum, rebellium et fraudulentorum hominum interi, civitatem aliquam Evangelicam ingredi debeat: vix inter Paganos, Judæos, Turcas reperiri adeo contumaces, apud quos omnis honestas et quidquid est virtutum penitus interierit, neque ullius peccati ratio habeatur. » Quis non credat Luthero hic, utpote magistro de suis discipulis testificanti?

LUXURIANTES VOBISCUM. — Græce συνευχόμενοι ὑμῖν, id est copulantes vobiscum, ut legit Œcumenius in S. Augustinus, lib. *De Fide et Oper.*, xxv, et S. Judas, vers. 12: « Convivantes sine timore, » græce συνευχόμενοι ὑμῖν. Sic et Clemens Alexandrinus II *Pædagog.*, 1, ἐυχόμενος, ait, id est plenum, publicum et perenne convivium agitur in oculis; itaque dicitur a bona sessione: δῶρον vero, id est prandium, in ferris, quia post hoc δὲ πῶλον, id est oportet laborare. Et eodem sensu accipi posset nostrum « Luxuriantes; » luxuria enim subinde significat luxum ciborum et conviviorum, ut *Ephes.* v, 18: « Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, » græce ἀνορία, id est luxus, βόλβια, ebrietas, crapula. Verum quia venter pro æstuans despumat in libidines, ut ait S. Hieronymus, et quia Gnostici epulas suas et convivia dirigebant ad explendas suas libidines, Noster interpres hæc omnia complecti volens, solerter veritatem luxuriantes. Vidit enim id pertinere ad id quod sequitur: « Oculos habentes plenos adulterii. » Optime id explicat Œcumenius: « Quin etiam, inquit, dum vobiscum copulantur, non ob charitatem id faciunt, sed ut occasione ad decipiendas mulieres nan-

ciscantur. Hi enim cum oculos habeant, non aliud quam adulteras inspicunt, atque in hoc sine ullo fine peccantes, tanquam execrationis filii animas instabiles inessant. » Significat ergo S. Petrus Gnosticos se in agapas, id est convivia fidelium post Eucharistiam, insinuans, ibique petulantibus aspectibus et tactibus fideles ad suas libidines pellexisse. Ita S. Augustinus, *De Fide et Oper.*, cap. xxv: « Mixti sunt enim bonis, inquit, in epulis Sacramentorum et dilectionibus plebium. » Forte et Interpres pro συνευχόμενοι, legit συνευχόμενοι, id est luxuriantes: ἔχθρα enim significat luxuriam, concumbere, veneret, agere. « Luxuriantes ergo vobiscum, » id est inter vos et de vobis, q. d. Insidiantur vestre castitati, et secum de vobis mente, oculis et tactu exercent suas libidines, ut ad easdem plenum opere complendas vos alliciant. Cavete ergo illos quasi leones, imo prædones castitatis. Quare mirum est Erasmus, Vatablum, Pagninum vertere, *insultare*. « In erroribus suis, inquit, id est per deceptiones suas, quibus scilicet paraverunt sibi divitias, insultant vobis, ac male precantur; » nil enim tale vox Græca significat.

14. OCULOS HABENTES PLENOS ADULTERII. — Μιγδαλὴν καὶ ἄλγιστον, id est plenos adulteras, hoc est plenos « libidinosos et adulterinis aspectibus adulterarum, » q. d. Mulieres que ambiunt et satagnunt facere adulteras, jugiter inspicunt, eas in oculis, animo, vultu gestant, nil nisi illas aspiciunt et cogitant, ut ad adulterium pelliciant. Ita Œcumenius. Unde S. Cyprianus, lib. *De Singul. Cleric.*, legit plenos maculatos, nimirum,

Oculi sunt in amore duces,

ut ait Propertius in libro secundo *Elegiarum*, 15; et alius:

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Unde Jeremias, *Thren.* iii, 31: « Oculus meus prædatus est animam meam; » et, ut ait ibidem S. Hieronymus, « per oculum corporis pertulit prædam cordis. » Nam, ut ait Christus: « Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo, » *Matth.* v, 28. Quare merito oculis summa adhibenda est custodia, quia « mors intrat per fenestras, » *Jerem.* ix, 21. Ita Job, cap. xxxi, vers. 1: « Pepigi, ait, fœdus cum oculis meis, ut ne cogitare quidem de virgine. » « Ne, ut ait S. Hieronymus in *Thren.* iii, 31, prius incaute aspiceret, quod postmodum invitum amaret; namque semel species formæ cordi per oculos alligata, vix magni luctaminis manu solvitur: ut enim munda mens in cogitatione servetur, a lascivia voluptatis sua depressa sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. » Et David *Psal.* cxviii, 37: « Averte, ait, oculos meos ne videant vanitatem. »

Sic senes illi insidiantes Susanne, habebant oculos plenos adulterii, ideoque « everterunt sen-

sum suum, et declinaverunt oculos suos ut non viderent caelum, neque recordarentur iudiciorum iustorum, » *Daniel. xiii. 9.*

Recte S. Ambrosius, lib. *De Joseph.*, cap. III: «Prima, ait, adulterae oculatorum tela sunt, secunda verborum; sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere; oculi enim sunt fenestrae mentium nostrarum, ait Salvianus, lib. III *De Provid.*, qui et addit, «omnes improbas cupiditates in cor per oculos, quasi per naturales cuniculos introire.» Quocirca iure Zelenus Loecrasium legislator lege sanxit, ut adulteris oculi eruerentur, quasi primi in homine adulteri, uti refert *Ælianus*, lib. XIII *Varia Histor.*, cap. xxiv. Vide S. Gregorium, XXI *Moral.*, cap. II, et S. Basilium, lib. *De Virginit.*, et Augustinum in *Reg. Monach.*, et *epist.* 109, ubi inter alia ait: «Nec deitis vos habere animos pudicos, si oculos habetis impudicos; quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius, et cum se invicem subimet etiam taecente lingua conspectu mutuo corda nuntiant impudica, et secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus fugit castitas de moribus.»

ET INCESSABILIS DELICTO, — id est perpetui delicti, q. d. Gnostici perpetuo libidinis oculis prociacer aspiciunt mulieres, ut eas faciant adulteras; hinc perpetuo cum his peccant et delinquant, ut ne ad momentum a peccato cessent, quia jugiter eas animo versant et concupiscunt: nunquam cessant a delicto, quia nunquam cessant a turpi aspectu, cogitatione et concupiscentia adulterii. Legit Interpres *ἀκαταπαύτου*, id est *inaccessibilis*; jam legitur *ἀκαταπαύτου ἡμαρτίας*, id est *inaccessibilis*, scilicet oculos, qui scilicet nunquam cessant a delicto. Ita Pagninus, Vatablus et alii. S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, legit, *insatiabilis libidine*.

Audi S. Cyprianum, *De Singular. Cleric.*, preclare hunc locum pertractantem: «Insaniunt probris, inquit, ardent desiderio feminarum, et obscenitatis hincientes malunt mori, quam contenti sint a lateribus mulierum aliqua disjunctione divelli, ut ad explendam suae aviditatis ingluviem puncto temporis non sint sine femine voluptate; et hunc habent in mulieribus fructum, ut in illis semper defixa intentione, desideria satient oculo-um. Sic inter eos integritas emoritur, ubi omnis commemoratio, sive convivendo, sive commendo, corruptis affectionibus inquinatur. Quos S. Petrus Apostolus designavit, dicens: In conviviis suis luxuriantes, oculos habentes plenos machationibus et incessabilibus delictis, capientes animas infirmas.» Ita hoc sæculo Lutherus, cum esset sacerdos et monachus castitatem voto solemniter professus, scribit, tom. V *serm. Wittenberg.* fol. 119: «Quam non est in meis viribus situm ut vir sim, tam non est mei juris ut absque muliere sim; et femine sociari tam est necessarium, quam edere et bibere.» Zuinglius in litte-

ris ad omnes Helveticae reipublicae civitates, de seipso loquens testatur, «se estu libidinis et carnis cupiditatibus sic fuisse accensum, ut carnis libidinosae studia animo suo versaretur, in his solis omnes cogitationes suas insumpserit, hoc meditato sit totusque in eo fuerit, ut carnis furori satisfaceret.» Wigandus, *De Bonis et Malis German.*, apud Surium in *Histor.*, pag. 664 et seqq., assertit «scortationes et ebrietates multo magis quam unquam in Germania invalescere: quia, inquit, majorem quam alias unquam crescenti habent libertatem, et luxuria jam omnes verecundiae fines perripit atque excessit;» et, ut ait Lutherus in I *Corinth.* xv: «Sicut credunt, ita vivunt; sunt et manent sues, credunt sicut sues, et sicut sues moriuntur.» Ita modernos haereticorum Ministros comptulos quasi sponso Pericles, in ipso etiam verbi Dei pulpito oculos circumferre plenos adulterii, testatur Archibaldus Hamilton in *Calvin. confus. demonstr.* lib. II, cap. xxix; ubi assertit in Scotia «Ministorum fere neminem esse, qui ab aliorum vel uxoris, vel ancillis sibi temperet.» Idem fuse de aliarum Gentium Ministris ostendit Stanislaus Rescius in eorum Athesismis de sacramento Ordinis, ubi inter alia describit cenotaphium Beze ex Gabriele Fabricio in responsione ad *Bezam*: «Exstat, inquit, Geneva in mausoleo suo statua Beze quatuor columnis suffulta. In prima artificiose opere caelato exscripta Candida cum suo pharetrato Cupidine, multis incestis amoribus non polluta, sed constuprata. In secunda Harpya multo non rapinis, sed sacrilegiis, tanquam opimis Galliae spoliis onasta. In tertia Bellona parricidiis cineta, multorumque civium sanguineincta. In quarta Chimera multiplici impostura fucata. Et hoc sunt quatuor Beze virtutes cardinales, Venus, Harpya, Bellona, Chimera.»

Moraliter nota hic luxuriae epithetum esse «inaccessabile delictum,» quia cuius animum semel occupavit amor veneris, ita eo velut igne succenditur, ut eum restinguere, aut ab eo cessare nequeat, nimirum nunquam dicit luxuria: «Sufficit,» *Prov. xxx. 16.* Ita Theotimus oculos perdere maluit, uti medicus ei praeviderat, quam ab uxore abstinere; unde exclamavit: «Vale, amicum lumen,» uti refert S. Ambrosius, lib. IV *in Lucam*, cap. iv. Idem videre est in bestiis, ut equis, tauris, vaccis, quae dum amore aguntur, furere videntur, nec ab ullo compesci possunt. Illustre exemplum fuit in Henrico VIII, Angliae rege, qui ut insanæ libidini suae cum Anna Bolena satisfaceret, et opes, et fidem, et conscientiam, et famam, et regnum prodegit. Unde Poeta in exequiis reginae Scotiae, Parisiis anno 1587, ita de eo cecinit:

Juno Jovis soror atque uxor, verum Anna Bolena
Et spuria Henrici filia et uxor erat.

PELLICIENTES ANIMAS INSTABILES, — *ἀστάβητοι*

ἀστάβητοι, id est, *insecantes animas imbecilles*, non bene in fide et castitate firmatas et solidatas. S. Cyprianus, *De Singul. Cleric.*, «capientes animas infirmas.» S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, «decipientes animas nondum Christi charitate robustas.» Quocirca sapienter monet *Ecl.* cap. v, vers. 12: «Esto firmus in via Domini, et in veritate sensus tui.» Sicut ergo aucupes capiunt aves objiciendo eis escam: sic haeretici sunt aucupes animarum debiliū et inconstantium, quales sunt muliereule: eas enim inescant objiciendo eis escam voluptatis et libidinis, per prociaces oculos et intuitus. Hinc negant Dei iudicium, vindictam, infernum, animae immortalitatem, resurrectionem, etc. Sane Calvinus infernum censet non esse ignem, sed apprehensionem qua se cruciat dammati, dum cogitant quod offenderint Deum, eumque habeant sibi iratum et offensum. Joannes Sturmus in *Antiproemia* scribit Pappum et Osiandrum ad hunc colophonem pervenisse, ut omnem fidem ludibrium putent. Ait enim: «Caelum caeli somnium illis est, infernus phantasma; caelum et Dei et diaboli habitaculum est.» Rursus docent Calvinistae neminem debere resistere cupiditati aut libidini, quia nimirum est a Deo, qui est auctor omnium motuum et actionum tam malarum quam bonarum, qui semper et in omnibus est obsequendum, idque sine pudore vel scrupulo, quia motionum divinarum neminem pudere debet: de quo vers. 18.

COR EXERCITATUM (peccatam aliqui legunt, *excecatum*) AVARITIA HABENTES, — Pagninus et Tigurina: «Cor habentes exercitatum rapinis.» Consonat S. Paulus, I *Timoth.* vi, 10: «Radix, ait, omnium malorum est cupiditas,» graece *φύλαξ*, «quam quidam appetentes erraverunt a fide.» Ita hoc saeculo Lutherani et Calvinistae diripuerunt plurima templa et monasteria in Germania, Gallia, adeoque de sola Anglia vere apud Sanderum *De Schism. Anglic.* cecinit Poeta:

Milia dena unos templorum sustulit annus:
Quam tunc in praesens vix seis annis erit.

Rursus haeretici sunt usurarii, docentque usuras esse licitas, uti docuit Molinaus, tract. *De Usuris*.

Præclare S. Prosper, lib. II *De Vita contempti.*, cap. XIII: «Eis, ait, qui militant Deo, fugiende sunt divitiae; quas qui habere volunt, sine labore non quaerunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt.»

MALEDICTIونس FILII. — *Κατάρα: τίνα.* Tigurina, «excoecationis filii,» id est, *primo*, execrabiles et execrandi; *secundo*, digni excoecatione a Christo in die iudicii; «Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius,» *Matth.* cap. xxv, 41. Nomen enim *filii* apud Hebraeos,

quando jungitur genitivo poenae vel praemii, idem est quod dignus, ut filius mortis et gehennae, id est, reus mortis, dignus gehenna; filii regni, id est, digni regno caelorum. Thomas Anglicus per *maledictionem* accipit diabolum; hic enim primo maledictus est a Deo. *Genes.* cap. iii, vers. 4, q. d. Haeretici sunt filii diaboli. «Haeretici si non frater diaboli, certe adjutor et filius est,» ait S. Augustinus, lib. *De Pastoribus*, cap. XII. Sed hoc symbolicum est, non litterale. Sane Guilielmus Rossens, lib. *Quod Calvinismus sit Paganismus et Turcismo longe detestabilior*, conferendo utriusque dogmata et mores, clare idipsum ex eorum libris evincit. Unde et addit Calvinistas in Polonia parum abuisse a Christo publice rejiciendo, et profitendo Alcorano Mahometis; causam esse, quod Calvinistae a Satana possideantur, ita ut per eos quasi tubos et canales loquantur agaque Satanae, summeque in Christi Ecclesiam virus evomat. Ideoque eos enthusiasmo et quasi furore agi: quare Vigilantium haereticarum Calvinio, ejusque deliria Calvinistarum furoribus tanto esse inferiora, quanto nanus minor est Herule, verruca monte, festuca trabe, et culx elephanto.

43. DERELINQUENTES VIAM RECTAM (veritatis, fidei et sanctitatis) ERRAVERUNT, SECVTI VIAM (id est, normam, institutum, mores, actiones) BALAAH EX BOSOR, — id est, oriundi ex Bosra, urbe Moab. Ita Beda, Glossa, Dionysius, Thomas Anglicus. Verum Balaam non fuit oriundus ex Moab, sed ex Mesopotamia, ut patet *Deuter. xxiii. 4.* In ea ergo fuit urbs Bosor, quam Hebraea, Chaldaica et Septuaginta, quos solet sequi S. Petrus, vocant *Petor*, vel *Petora*, *Num. xxii. 5.* Alii, q. d. Nati ex patre Bosor, ut Bosor sit idem quod *Beor*: hic enim fuit pater Balaam, *Num. xxii. 5.* Unde S. Augustinus, Quaes. XLVIII in *Num.*, legit, *filii Beor*. Ita Pagninus, Tigurina, Gagnelius, Cajetanus, Adamus, Salmeron et alii, idque innuit Graecum *τῶν βορῶν*: articulus enim *τῶ* solet notare filium, non locum.

QUI MERCEDEM INQUIRUNTIS AMAVIT, — nimirum munera Balac, regis Moab, quae adamans Balaam voluit maledicere Hebraeis, puta populo Dei, uti dixi *Num. xxii et xxiii.* Docet S. Petrus haereticas studere avaritiae, sicut studuit Balaam, ideoque fingere errores gratos populo.

Rursus scit Balaam dedit consilium Balac regi, ut speciosas puellas submitteret in castra Hebraeorum, quae eos ad libidinem, indeque ad idololatriam cultumque Beelphegor pelliceret, *Num. xxv. 1*: ita haeretici praedicant libertatem carnis, ut haec esca homines pelliciant in suam heresim.

16. CORREPTIONEM VERO HABUIT SUE VESANAE. — Graece *ἐλατῆν δι' ἐλατῆρας παραφρονας*, id est, redargutionem habuit propriae iniquitatis, sive praevicationis. Noster pro *παραφρονας* videtur legisse *παραφρονας*, id est *vesaniae*, insipientiae, dementiae; illud enim mox subdit S. Petrus, dicens: «Pro-

hibuit prophete insipientiam. » Porro correptio hæc facta est per asinam, de qua subdit :

SUBJUGALE MUTUM ANIMAL (puta asina jugum et sessorum fore assuela, muta et bruta) **HOMINIS VOCE LOQUENS** — per angelum, qui formabat voces articulatas in ore asinae, dicendo : « Quid feci tibi ? Cur percutis me ecce jam tertio ? Nonne animal tuum sum, cui semper insidere consuevisti ? dic quid simile unquam fecerim tibi ? » *Num. xxii, 23.* Censent Origenes et Glossa Angelum hunc fuisse eum qui presidet speciei asinorum omnibusque asinis : singulas enim rerum species suum habere angelum presidem. Verius Theodoretus, Procopius et Abulensis censent fuisse S. Michaelem, olim presidem Synagoga et Hebræorum, nunc presidem Ecclesie et Christianorum. Porro veanus et veors fuit Balaam, quod cum asina contendere, velletque eam trucidare, nec cogitaret angelum per os ejus loqui, sed minium ira et furor eum agebant et excecabant : forte etiam ipse, utpote magus cum demone loqui assuetus, censebat demonem per os asinae loqui, velique sibi imponere ac iter impedire, hincquam suum quod expectabat a Balac, intervertere. Unde Dionysius Carthusianus, *Num. xxii*, censet eum cum asina contendisse hoc fine, ut demon per eum loquens intelligeret suam contra eum indignationem, itaque eum eo indirecte contenderet indignando contra illam, et in illius dedecus asinam verberando, eamque volendo jugulare. Quare angelus se ei ostendens eum fulgenti gladio, minansque necem, hunc ei errorem, stuporem et arrogantiam exemit; Balaam tamen mox avaritia excecatus perrexit ad Balac, cumque Hebræis, ut volebat, maledicere non posset, dedit Balac pessimum consilium de puellis, quod paulo ante recensui, ideoque ab Hebræis in bello contra Madianitas trucidatus est, *Num. xxxi, 7 et 8.* Cujus rei præsignium fuisse gladium fulgentem quem ei intendent angelus, docet Anastasius Nicænus, *Quest. XXXII in Script.*

Mystice Bada : Sicut, inquit, asina redarguit Balaam, sic sæpe Pagani redarguunt et confutant hæreticos, laici Clericos, subditi Prælatos, indocti doctos, mulieres viros, plebei sapientes. De Balaam et asina vide dicta *Num. xxii et xxiii, et Apoc. ii, 14.*

17. HI SUNT FONTES SINE AQUA, — quia vitalis aqua, id est doctrina sana, expertes, *q. d.* Gnostici jactant et promittunt magnam sapientiam, sed eam reipsa non exhibent. Ita S. Hieronymus, *lib. II Contra Jovinianum*, et Oecumenius : « Vita aquam, inquit, id est, puram predicationem et dulcem aquam amiserunt; » cum ex adverso suis promittat et præstet Christus : « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aqua viva, » *Joh. vii, 38.* Hæretici ergo philologi sunt, non philosophi; folia dant, non fructus; verba, non scientiam; sophismata, non solida argumenta; jactant, crepantque S. Scriptu-

ram, sed eam non intelligunt, imo pervertunt. *Secundo*, S. Augustinus, *lib. De Fide et Oper.*, cap. xxv : « Ideo S. Petrus, inquit, etiam fontes siccos appellat : fontes videlicet, quod acceperint agnitionem Domini Christi : siccos autem, quia non congruenter vivunt (destitunt enim aqua gratiæ et honorum operum). Quod enim Petrus ait, fontes siccos; hoc Judas, nubes sine aqua; hoc Jacobus, fides mortua. » Rursum Glossa : « Ubi, inquit, fons sine aqua, ibi lutum est erroris et peccati, nec lavat, sed coinquat. »

Alludit S. Petrus ad illud *Jerem. xv, 48* : « Facta est mihi manus tua quasi mendaciam aquarum infidelium; » aque enim infideles sunt fontes, qui promittunt aquam, eamque non præstant, sed siccantur in aestate, cum homines ac maxime ad potum, refrigerium et irrigationem frugum indigent. Sic S. Judas, vers. 12, hæreticos comparat nubibus sine aqua, id est, sterilibus et infecundis, ideoque mendacibus et fallacibus : « Hi, ait, sunt nubes sine aqua, que a ventis circumferuntur. »

ET NEBULE. — « Nebula » est nubes sterilis et infecunda, puta residuum nubis et vaporum : hinc nebula quasi nubes videtur promittere pluviam et humorem; sed vel nullum præstat, vel frugibus noxium : sic hæreticorum doctrina est fœcunda, fallax, sophistica, pestifera.

TURBINIBUS EXAGITATE. — Comparat heresiarchas nebulis, que a turbinibus, id est, ventis in gyrum rotantibus, aut ventis contrariis inter se confligentibus quaquaversum agitantur et raptantur, itaque dispelluntur et evanescent. Sic enim hæretici a demone spiritu vertiginis, et quasi turbine errorum aguntur, ut inter se contraria doceant et acerrime configant, juxta illud *Isaia cap. xix, vers. 2* : « Concurrete faciam Ægyptios adversus Ægyptios; » imo unus idemque crebro errores mutet, et nunc hunc, nunc illum, et sæpe contrarium doceat, ideoque ejus doctrina sui falsitatem ostendat, inleat et evanescat. Hinc hæreticorum sui ævi genium notarunt S. Irenæus, *lib. I, cap. v*; S. Justinus, *Quest. IV ad Orthod.*; Tertullianus, *De Præscript.*, cap. xii, et Novatianus, *lib. VII De Trinit.*, ubi ait : « Fidem nostram, dum sibi adversantur, affirmant, et illa inconstantia ostendunt omnia incerta et vana esse apud se, et bellum illorum pax est Ecclesie. » Causam dat S. Augustinus, *lib. XVIII De Civit.*, cap. lvi : « Cupivit, ait, per hæreticos diabolus efficere, ut in Ecclesia essent libere dissensiones, quomodo erant in Academiis Philosophorum, ut, sicut ille per multas divisiones tandem interiret, et ab invicem consumuntur, ita fieret in Ecclesia. » Sed falsus est et fallitur, Ecclesia enim velut super firmam Petri petram a Christo fundata in fide, semper sibi constat, adeoque sectæ quas diabolus inducit ad ejus obscurationem, eam magis indicat et illustrat. Idem in hæreticis notavit S. Paulus, *Ephes. iv, 14*, dicens :

« Ut jam non simus parvuli fluctantes, et circumferamur omni vento doctrine in nequitia hominum, in astutiæ ad circumventionem erroris. » Vide ibi dicta.

QUIBUS CALIGO TENEBRARUM RESERVATUR. — Græca addunt *si; aiva*, id est in æternum caligo tenebrarum, id est, densissimam tenebræ et caliginosi ignes inferni. S. Judas, vers. 13 : « Quibus procella tenebrarum servata est in æternum. »

Symbolice Hugo, Glossa et Thomas Anglicus : Caligo servatur hæreticis, quia in ea quotidie crescunt, ut qui cæci sunt, fiant cæciores et plures seducant, juxta illud *Apocal. xxii, 11* : « Qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat adhuc. »

18. SUPERBA ENIM VANITATIS LOQUENTES. — Dat causam cur heresiarchas vocarit « fontes sine aqua et nebulas turbinibus agitatae, » scilicet quia instar fontium et nebularum vane attolluntur et superbiunt. « Superba enim vanitatis, » id est, superbam vanitatem, sive inanem superbiam, tumorem et fastum quo turgent, puta fastuosa, vana et superba loquuntur et erucant; hinc vocant se Gnosticos, id est scientes, cum omnium sint inscii. Vere Tertullianus, *De Præscript.*, cap. xli : « Omnes, ait, tument, omnes scientiam pollicentur; ante sunt perfecti catechumini quam edocti. Ipse mulieres hereticæ quam præceas ? que audeant docere, contendere, exorcismis agere, curationes reprimere, forsitan et tingere. »

Nota : Pro *superba* (male aliqui legunt, *superbia*) græce est *ὕψηλα*, id est *pratimida*, excelsa, ingentia, superba, turgida, immodica, immensa, intolerabilia; *Tigurina*, *vehementer fastuosa*, de qualibus ait Horatius, *De Arte Poetic.* :

Proiecit ampullas et sesquipedalia verba.

S. Hieronymus, *lib. I Contra Jovin.*, vertit, loquuntur verba tumentia. « Descripsit, inquit, sermo Apostolicus Jovinianum loquentem buccis tumentibus, et inflata verba trutinantem. » S. Judas, vers. 16 : « Os eorum loquitur superba. » Alludit ad nebulas, quibus paulo ante heresiarchas comparavit; sicut enim nebulae instar nubium densescunt, tument et turgent, sed intus vane sunt, inanes et vacue, carentes humore, rore et imbre : sic et hæretici tument fastu, jactantque suam sapientiam ore, sed in corde ea vacui sunt et inanes; unde sunt sic æs sonans et cymbalum tintiens. Et hoc significat το *ὕψηλα*, quod Noster vertit, loquentes; *ὕψηλα* enim idem est quod *resono*, clamo, vociferor, uti faciunt hæretici, qui cum ratione vincantur, contentione et clamore orthodoxos vincere satagunt.

PELLICUNT. — *ἀδελφών*, id est *insecant*, objecta esca capiunt, uti aucupes capiunt aves, piscatores pisces.

IN DESIDERIIS (per desideria quasi per escaem) **CARNIS LUXURIE**, — id est carnis luxuriosæ, vel

carnalis luxuriæ, legit Interpres *ἀδελφών*, id est luxuriæ in genitivo singulari, uti et legit S. Augustinus, *lib. De Fide et Oper.*, cap. xxiv : « Illi-cium, inquit, in concupiscentiis carnis impudicitia, » id est impudicæ, vel impudiciis. Jam legunt *ἀδελφών* in dativo plurali. Unde Vatablus vertit, *insecant homines per concupiscentias carnis voluptatibus*. Porro *ἀδελφών*, generalis est, significatque luxum, petulantiam, libidinem, lasciviam, qualis est in impudicis tactibus et aspectibus, de quibus vers. 14. Hoc est quod ait S. Judas, vers. 4 : « Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam. »

Porro esca ad luxuriam, et consequenter ad heresim, ab hæreticis multiplex datur. *Primo*, Lutherus hanc dedit, quod castitas sit impossibilis; luxuria vero homini tam necessaria sit, quam edere et libere. Verum dixit impostor, sed de se et suis dantaxat : eis enim impossibilis est castitas, tum quia id sibi ipsi præsumunt : impossibile enim est ut maneat castus, qui tibi sibi putat esse impossibile; affectus enim sequitur lumen et judicium rationis; tum quia fidem et gratiam Dei respiciunt, sine qua impossibilis est castitas, *Sap. viii, 21*; tum quia negant liberum arbitrium, censentque hominem necessario agi rapique a suo appetitu et phantasia instar bestie; tum quia velut porci sponte se totos addixerunt carni, Veneri et ventri.

Secunda est communis hæreticorum, scilicet curanda esse presentia bona certa, non futura incerta. Unde vel palam, vel tacite negant animæ immortalitatem, resurrectionem et gehennam. Audi Brentium in *S. Lucæ* cap. xii, hom. 33 : « Elsi, ait, nulla apud nos sit publica professio, quod anima simul cum corpore intereat, et quod non sit mortuorum resurrectio, tamen impurissima et profanissima illa vita, quam maxima pars hominum seclatur, perspicue indicat quod non sentiant esse vitam post hanc. Nonnullis etiam tales voces tam ebriis inter pocula, quam sobriis in familiaribus colloquiis excidunt. » Hoc est quod de suis dixit Lutherus : « Credunt ut sues, vivunt ut sues, moriuntur ut sues. »

Tertia est Calvinii, quod Deus sit auctor omnium motuum et actionum, tam malarum, quam bonarum. Ex hoc enim ejus principio ejus discipuli, Libertini, duas eliciunt regulas, quas ipse Calvinus recenset, *Instruct. contra Libertin.*, xii. *Prima* est : « Cum omnia sint opera Dei, licet hominibus velut laxis habeis quidquid in mentem venerit agere, non solum quia stimulus excita periculum peccandi, sed etiam quia desiderium aliquod cohibere est impedire Deum. Ita scortationes et rapinae Deo probabuntur, ejus sunt opera : ita non est curandum ut rapta restituantur, quia non est conveniens ut Deus corrigatur. » Altera : « Ne quis ullius rei conscientia moveatur. Nec hoc solum ex superius positis consequitur, sed idipsum illi confitentur; atque adeo id

præcipue sibi proponunt, ut sopiant conscientias, quo omni sollicitudine vacui homines perpetrent quiddid sese offerat, quiddid appetierint. »

Posito enim hoc principio, Deum esse auctorem omnium concupiscentiarum, libidinum, voluptatum, rapiarum, ædium, etc., dicit quilibet: Ego Deo repugnare nec possum, nec debeo; illi ergo obsequar, illi cooperabor; indulgebo concupiscentiis, libidini, voluptati sine scrupulo, imo cum laude, eo quod Deum sequar.

Hinc epicureismus ita invaluit, et in dies magis invalescit, ut Calvinus ipse admiretur in sola Gallia tot esse examina Doctorum, qui illi seminando sedulam navant operam, ac discipulorum infinitam multitudinem.

Quocirca Sebastianus Castalio, *De novo Deo Calv.*, asserit Calvinum Deum transformare in diabolum: hic enim est auctor omnis mali; ac proinde Calvinum cum suis pro Deo colere et adorare diabolum. « Duo, inquit, sunt dii, alter verus Christianorum, alter falsus Calvinistarum: falsus Deus est tardus: ad misericordiam, propensus ad iram, quia maximam mundi partem creavit perniciem, eosque non solum ad damnationem, sed etiam ad causam damnationis prædestinavit. Itaque decrevit ab æterno, et vult efficere ut peccent necessarii, ita ut nec furta, nec homicidia, nec adulteria committantur nisi ejus voluntate atque impetu; suggerit enim hominibus praves affectus atque inhonestos, non solum permissive, sed efficaciter, eosque indurat ita, ut dum impie agunt, potius opus Dei quam suum faciant. Satanam ergo eum facit esse mendacem, ita ut non jam Satan, sed Deus Calvini sit pater mendacii; quippe qui sæpe aliud in ore, aliud in pectore gerat. At Deus ille quem sacræ Litteræ docent, est huic plane contrarius. Vult is omnes salvos fieri, etc. Et hic Deus venit ut destrueret illius Calviniani Dei opera. » Porro isti duo dii contrarii, suos cultores contrariis moribus imbuunt et informant. Nam, ut subdit Castalio: « Verus Deus venit ut destrueret illius Calviniani Dei opera; et hi duo dii, ut sunt natura inter se contrarii, sic gignunt filios etiam inter se contrarios: videlicet Calvinianus Deus immisericordes, superbos, immites, invidios, sanguinarios, calumniatores, fictos, aliud in corde, aliud in ore gerentes, impatientes, malitiosos, seditiosos, contentiosos, ambitiosos, avaros, voluptatis magis quam Dei amantes, omnibus pravis et inhonestis affectibus plenos, quos is ipsorum pater suggerit. At alter Deus misericordes gignit, humiles, mansuetos, etc.

Atque ut videas hunc non unitus Castalio, sed communem aliorum esse sensum, Smidellius *Contra Grynaum*: « Spiritus Calvinisticus, inquit, mendax est, homicida, ater, pessimus, fugitivus, lubricus, diabolicus, falsus, furiosus, verbosus, crassus, cæcus, Calvinismus, Arianismus, et Mahometismus fratres sunt et sorores: tres caligæ ejusdem panni. Camarina, in quam multe

hereses confluerunt; ultima Satanae ira. » Lutherus apud Gretserum, lib. I. *Contra Goldastium*, cap. XII: « Calviniste, ait, sunt antiqui, progenies viperina, animicidae, impii, blasphemæ, deceptores, sanguinariæ, infernales molossi, Germanici Turcae a Satana missi et obsessi, Mahometani baptizati, perdiabolati, transdiabolati, superdiabolati. » Godefridus a Valle Parisiis, anno 1372, publice concrematus librum s'ripsit, *De Arte nihil credendi*, in quo docet « oportere prius Calvinistam fieri qui atheus esse » volat. Guilielmus Reginaldus in *Cabeinoturismo* demonstrat calvinismum parum distare a turcismo vel atheismo, et qui vere Calvinista est, vix abesse quin Turca vel atheus sit. Denique Serenissimus rex Angliæ Jacobus in *Basilicodoro*, asserit suos in Angliâ Puritanos, id est puros Calvinistas, esse « spiritus fanaticos, perjuros, perfidos, nihil nisi seditionem et calumniam spirare, sine ratione maledicta ingerere, se plus fidei reperisse in effris latronibus, quam in Puritanis; se non solum a nativitate continuo vexatum fuisse a Puritanis; sed etiam in utero materno propemodum ab iisdem extinctum. »

Eos (refer ad pelliciant, q. d. Heretici in suas hereses per escam luxurie pelliciant eos) QUI PAULULUM EFFUGIUNT, (illos) QUI IN ERRORE CONVERSANTUR. — Puta eos qui paululum effugiunt gentiles et Judeos, qui in errore gentilium et judaismi conversantur, q. d. Heretici pelliciant ad se novitos, vel claudicantes et debiles in fide, scilicet recenter, vel languide a judaismo vel gentilismo ad Christum conversos: hi enim cum in fide sint teneri, infirmi et rudes, facile seduci se sinunt. Pro paululum legit Interpres *διήγησεν*. Alii legunt *ἐκείνους*, id est sic, hoc est, utcumque paululum; alii *ἐκείνους*, id est revera. Rursus Interpres legit in præsentis *ἀποκαίροντας*, id est qui effugiant; jam in aoristo legunt *ἀποκαίροντας*, id est qui effugerant. Sic enim tota hæc sententia græcè legitur: *τοὺς διήγησεν ἀποκαίροντας, τοὺς δὲ πάλιν ἀναστρέφοντες, quam plane et clare sic reddas, pelliciant eos qui paululum effugerant, eos qui in errore conversantur, puta Judeos, Gentiles, vel potius Gnosticos hereticos, q. d. Gnostici eos qui nuper a sua heresi conversi fuerant ad orthodoxam fidem, rursus ad suam heresim pelliciant, refricando et obtrudendo illis escam priscarum voluptatum et libidinum, quibus in heresi indulserant; quare ex earum memoria, habitu et consuetudine facile in heresim relabuntur, cum ab ea sint recenter conversi, ideoque teneri et imbecilles in fide orthodoxa. Huic sensui valde favent sequentia, et S. Augustinus, lib. *De Fide et Operib.*, cap. XXIV, cum sic legit: « Illiciant in concupiscentiis carnis impudicitie eos, qui paululum effugerunt in errore conversari; » et S. Hieronymus, lib. II. *Contra Jovinianum*, dum sic verit, « pelliciant in desideris carnis luxurie eos, qui paululum effugerunt et ad errorem reversi sunt, » Græ-*

eum enim ἀναστρέφοντες et reverti et conversari significat.

Summa, significat S. Petrus hæreticos seducere, non eos qui in fide sunt fortes et veterani, sed qui in ea sunt novitii, debiles, ideoque facile nutant et seducuntur objecta esca voluptatis, cui antea assueverant totosque se addixerant. Unde S. Augustinus, tract. *De Utilitate credendi*, tom. IX: « Frumentum, ait, de area aut non recedit, aut redit: aliquid palearum auferit (hostis) ventositationis, unde nobis faciat non viam perditionis, sed opus exercitationis. » Ibidem docet diabolum pro idololatria induxisse hereses. Sicut enim pisces et aves e reti elapsæ, si juxta illud vident vel natent, esca retis inhiantes, facile in illud recidunt et irretiuntur: sic et qui ab errore conversi sunt, si ejus doctores audiant et ad voluptates eorum auscultent, facile in eundem relabuntur; ut ergo tui sint, debent prorsus ex toto corde errori renuntiare, et longissime ab eo ejusque doctoribus recedere, planeque aures claudere, ne quid de eo vel eminus audiant.

19. LIBERTATEM ILLIS PROMITTENTES (tum a peccato, tum a lege, tum a subjectione dominorum et principum, ut libere agant quiddid lubet; luxuriam enim dicunt non esse peccatum, sed opus Dei et naturæ), CUM IPSI SERVI SINT CORRUPTIONIS, — puta libidinibus et voluptatibus, que animum et corpus corrumpit. Sicut enim castitas est integritas mentis et corporis, sic luxuria utriusque est corruptio: ejus ergo servos se faciunt: « Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati, » *Johan.* cap. VIII, vers. 34. Scripsit Cicero Paradoxon: « Quod solus sapiens sit liber; » et Philo: « Quod solus probus sit liber; improbum enim, licet neget, servum esse tot dominorum, quot vitiorum. » Diogenes aiebat inter servos et dominos malos nil interesse preter nomen, nisi quod servi servirent dominis, domini cupiditatibus, iisque brutis et exilibus. Seneca, lib. *De Vita beata*, cap. V: « In regno nati, inquit, Deo parere libertas est. » Merito miratur S. Ephrem, *Adhort. ad pietatem*, tom. I, vel unum posse reperiri, qui malit servare creature quam Creatori. Animus enim liber est, qui serviens uni Deo, vitiiis et creaturis omnibus totique mando dominatur, ideoque felix est et beatus. Audi S. Salvianum, *De Provid.*, lib. I: « Nemo, ait, aliorum sensu miser est, sed suo, et ideo non possunt esse falso judicio miseri, qui sunt vere sua conscientia beati, quam qui ex conscientia sua atque voto agunt. Humiles sunt Religiosi, hoc volunt; pauperes sunt, pauperie delectantur; sine ambitione sunt, ambitum respiciunt; inhonorati sunt, honorem rejiciunt; lugent, lugere gestiunt; infirmi sunt, infirmitate letantur. Cum infirmor, inquit Apostolus, tunc potens sum. Itaque quiddid acciderit iis quicumque vere Religiosi sunt, beati esse dicendi sunt, quia inter quantumlibet aspera nulli lætiores

sunt, quam qui hoc sunt quod volunt. » Vide dicta *Epist.* I, cap. II, vers. 16.

Porro hoc sæculo viget secta Libertinorum, ita dicta a libertate Evangelica, quam primus proclamavit Lutherus. Hanc ita describit Stanislaus Rescius in *Sectarum Centuriis*: « Fanaticum hominum genus, in quo jure credas revixisse Gnosticos et Valentinianos, quibus nihil æque displicet ac simplex, proprius ac germanus Scripture sensus. Illis Christus est Satanas, vitium virtus, et virtus vitium. Nihil enim ex eorum sententia peccatum est, nisi eorum opinione qui sese peccare putant. Verus Dei filius, et eo imbuta conscientia pro inferno illis habetur: pro paradiso autem conscientia divini iudicii contemptrix, secunda, stupida et consopita. » « oent homines omnia esse licita sine ulla exceptione, omneque genus vendi probant: lenonem suo volunt fungi munere, fures audacter furari jubent, matrimonia dissolvi volunt, cum uxor mariti sui tedium cepit: unde promiscuos laudant concubitus, idque vocant spirituale matrimonium; communionem Sanctorum vocant communionem honorum temporalium, ideoque quantum quisque potest, ut rapiat, suadent. Resurrectionem jam factam esse dicunt, neque aliud expectandum iudicium. Jam Christianos omnes resurrexisse affirmant, quando animam humanam sciunt jam factam esse illum Dei spiritum immortalem, imo in Dei essentiam rediisse, unde, inquit, exiit, eique ita jungi, ut unicuique spiritus maneat. »

Denique heretici nostri in Gallia, Belgia, Anglia, etc., initio hereses arma sumpserunt contra orthodoxos principes, titulumque belli prætulere libertatem conscientie. At ubi revera potius sunt, eandem, pro qua tot annis pugnarunt tantumque sanguinis effuderunt, everterunt, quin et seipsos eadem privarunt. Nec enim permittunt sibi, vel aliis libertatem religionis et fidei, sed omnes cogunt esse Protestantem vel Calvinistam, magisque orthodoxos persequuntur ad necem usque, ad tormenta inaudita, quam Turcas et Saracenos, imo quam Turcæ Christianos. Hæcine est libertas tot cædibus quesita et promissa, imo jurata? Eleganter hæc humani generis pestes, Ecclesie furias, regnorum faeces, vel potius ardentis inferorum tedas depingit moster Perpinianus, testis oculatus, *orat.* 8.

A QUO ENIM QUIS SUPERATUS EST, HUIUS ET SERVUS EST. — Græcè *δεδούλωται*, id est servitute, vel in servitute addictus est. Hinc mancipium dictum est quasi manu captum in bello, et servus quasi servatus ab hoste, ait S. Augustinus, lib. XIX. *De Civit.*, xv. Jure enim gentium sic inducta est servitudo, dum victores hostibus bello captis quos occidere poterant, vitam condonarunt, necemque in servitute commutarunt, ut docet Justinianus, in *Instit. de jure person.*, lib. IV, § 1. Unde idem Augustinus hunc locum sic legit: « A quo enim quis devictus est, huic et servus addictus

est; » et S. Hieronymus, lib. I *Contra Iovinianum*: « Unusquisque enim ei subiacet passioni, a qua vincitur. »

« Quanta iniquitas, exclamat S. Augustinus, lib. *De Honest. mulierum*, cap. xxx, ut animam quam Christus suo sanguine redemit, luxuriosus pro unius horæ delectatione diabolo vendat ac tradat? » Atque hujus venditionis syngrapham propria subscriptione muniam, tradit diabolo peccator. Sic explicat Origines, hom. 23 in *Gen.*, illud ad *Coloss.* cap. II, vers. 14, *Delens quod adversus nos erat chirographum*: « Istud chirographum, ait, peccatorum nostrorum cautio fuit: unusquisque etenim nostrum in iis quæ delinquit, efficitur debitor, et peccati sui litteras scribit. » Idem viderunt suo more Gentiles. « Diogenes vocabatur se imperatorem, Alexandrum Magni vero servum servorum suorum, quod ille serviret suis cupiditatibus, quibus ipse imperabat. » Ita Manulius in *Apophth. Diogenis*, lib. III, centur. I, num. 47. Eidem Alexandro scripsit Brachmanes, « Nihil prodesse orbis dominum fieri, infimæ autem vilique rei servire: subvertere inimicos externos, ut fovat ac sustentet internos. »

20. SI ENIM REFUGIENTES COINQUINATIONES MUNDI (hoc est, errores et peccata, puta gentilissimi superstitiones et idololatrias, indeque consequentem voluptatum et libidinum licentiam. Sensus est, q. d. Talibus qui scilicet fugientes inquinamenta, voluptates et libidines mundi, contulerunt se ad cognitionem, id est, ad fidem et cultum Christi, si ab eo apostatantes ad gentilium, vel potius hæresin Gnosticorum, rursus iis inquinamenta) IMPLICATI SUPERANTUR (quæ ante superaverant, uti legit S. Hieronymus, lib. I *Contra Iovinianum*), FACTA SUNT EIS POSTERIORA DETERIORA PRIORIBUS, — tum quia gravior est malum recidivi; tum quia magis et profundius eo vitio pristinis immergunt, habitumque validiorem induunt; tum quia ingrati gratiæ Dei ab ea deseruntur. Alludit, imo citat illud Christi: « Fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. » *Matth.* cap. XII, vers. 45; et *Jerem.* cap. II, vers. 36: « Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas! » S. Basilii, *Regula* 289 ex brevior., acute notat, cum quis relabitur in peccatum, signum esse, primitus eum a peccato non plane recessisse, nec ejus radicem extirpassse, sed adhuc occulte in animo ejus residere peccati appetitum et concupiscentiam. Unde infert Guilielmus Parisiensis, lib. *De Sacramento*, cap. V, talem non habuisse validam et efficacem contritionem. Comparat S. Petrus Gnosticos cum idololatriis; ut qui ex idololatriis facti sint Christiani; si e Christiani fiant Gnostici, videantur relabi in idololatriam, quia Gnostici in multis nefarium cultum infidelium imitabantur, et quia per utrumque erat impietas, eadem libido, idem parens. Unde Tertullianus, lib. *De Præscript.*, cap. XI, docet æneque ab idololatria distare hæreses, cum et auctoris et operis ejusdem sint,

ejus et idololatria: Deum autem fingunt alium adversus Creatorem; aut si unicum creatorem confitentur, aliter eum disserunt quam in vero est. Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus est idololatriæ. » Nam, ut ait S. Augustinus, *Quest. XXIX in Josue*: « Quisquis talem Deum cogitat qualis non est Deus, alterum Deum utique et falsum in cogitatione portat. »

Moraliter nota hic, quod sicut ægri convalescentis relapsus in morbum gravior et periculosior est priore morbo, ita et est relapsus justificati in peccatum. Audi S. Paulum, *Hebr.* cap. VI, vers. 4: « Impossibile, inquit, est eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt rursus, renovari ad penitentiam. » Et alibi: « Voluntarius enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quedam expectatio iudicii et ignis emulatio, quæ consumptura est adversarios. » Et S. Chrysostomus, homil. *De Lapsu primi hominis*: « Noli, ait, peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli solidari post gratiam: cogita, o homo, graviores esse culpam post veniam, renovatum vulnus pejor dolere post curam, molestius hominem solidari post gratiam. Quare indulgentiæ ingratus est, qui post veniam peccat; sanitate indignus est, qui semetipsum postquam curatus est vulnerat; nec mundari meretur, qui semetipsum post gratiam solidat. » Et paucis interjectis: « Grave est hominem instructum delinquere, gravior absolutum peccare: servo pejor est, qui patronum post datam libertatem offendit; beneficiis ingratus est, qui datorum tumoris arrogantia despicit. » Vide nostrum Joannem Bæsum in *Arca Medica*, verb. *Recidivum*, ubi quinque adversus recidivam peccati remedia suggerit, eaque testimoniis S. Scripture et Patrum confirmat.

21. MELIUS, — non positive, quasi majus sit bonum, cum nec sit bonum; sed negative, quia minus malum, hoc est, minor est infidelis ignorantis, quam fidelis cognoscentis culpa, ideoque minor erit et poena. « Ille enim nondum accessit, iste retro respexit, » ait S. Augustinus in *Ps. LXXXIII*. Idem S. Augustinus, concione 2 in *Psalm.* xxx: « Cum dicit, inquit, Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, nonne judicavit meliores esse inimicos foris positos, quam intus male viventes, quibus premitur et gravatur Ecclesia? » Et Salvianus, lib. IV *De Provident.*: « Nunc, ait, quia jam Christum agnovisti, qui susceptus es quasi intra os Dei per fidei agnitionem, proferies per teporem; quod etiam beatus Petrus exposuit, dicens de vitiosis et tepidis: Melius erat illis, » etc.

NON COGNOSCERE, — *qui interpretatur*, id est non cognovisse.

VIAM JUSTITIÆ, — id est institutum et religio-

non christianam, sive Christianismum: hic enim est via non ducens ad veram virtutem et justitiam eorum Deo, in qua proinde nemini sistere licet, sed quemque semper in ea progredi et proficere oportet, donec ad æternam, puta cœlestem patriam et gloriam perveniat. Aliqui pro *justitiæ* legunt *invidiæ*, id est *veritatis*, id est, vere doctrinæ et fidei, puta Evangelii.

RETROSCUM CONVERTI SANCTO MANDATO. — S. Augustinus, *De Fide et Oper.*, cap. XXIV, legit, « reflecti a tradito; » S. Hieronymus, lib. I *Contra Iovinianum*, « retrorsum converti, et relinquere sanctum mandatum, quod eis traditum est. »

« Sanctum mandatum » vocat legem Evangelicam. *Primo*, quia ejus auctor est Christus et Spiritus Sanctus.

Secundo, quia lex Evangelica docet jubetque omnem puritatem et sanctimoniam, ac velat omnem coinquinationem et impuritatem.

Tertio, quia omnes sibi obediens sanctificat per doctrinam, gratiam et sacramenta quæ suggerit.

Quarto, quia sancto servari debet: ejus enim modus, æque ac finis, est sanctitas, juxta illud: « Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso omnibus diebus nostris, » *Lucæ*, I, 78.

Quinto, quia multa in ea sine gratia sanctificante observari nequeunt, inter quæ prima est lex charitatis, susceptio Eucharistiæ, administratio S. Sacramentorum, etc.

Sexto, quia pro objecto habet Deum, qui est ipsa sanctitas: hunc enim colit fide, spe, charitate, religione ceterisque virtutibus Christianis.

Septimo, mandatum Evangelii sanctum est, quia a Deo sanctum et firmatum, ut daret per omnia sæcula, perque totam æternitatem, utque a Sanctis in cœlo plene et perfecte adimpleatur. Præclare enim Salvianus, lib. IV *ad Eccles. Cathol.*, in fine: « Cuncti, inquit, qui oderunt mandatum sacrum, causam odii in seipsis habent. Omne fastidium non in præceptis legis, sed in moribus suis. Lex quippe bona est, sed mores mali, ac per hoc mutant homines propositum et affectum suum. Si enim mores suos probabiles esse fecerint, nihil eis ex eo quod lex bona præcipit, displicebit: quando enim bonus quis esse coeperit, non potest non diligere legem Dei, quia hoc intra se habet lex Dei sancta, quod sancti homines in moribus. » Loquitur S. Petrus de apostasia et apostatantibus a sancta Christi fide et lege ad impium Gnosticorum sectam: Ejus tamen sententiam recte adaptes Sacerdotibus et Religiosis, qui a sacerdotio et religione apostatant, redeuntque ad sæculum, aut ducunt uxores, vel potius concubinas: quod quantum sit nefas, vide apud S. Basilium *Reg. fusior.*, Reg. 14; Cæsarium, hom. 3 *ad Monach.*; Auctorem serm. *ad Fratres in eremo* apud S. Augustinum, tom. X, serm. 8 et 34, ac nostrum Hieronymum Platun, III *De Bono status religiosi*, XXXVII.

Maxime vero taxat Agapetarum sectam, quæ orfa paulo ante tempora S. Hieronymi valde sese dilatavit, ideoque plerique Patres, ut SS. Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, Nazianzenus, Basilii, lib. *De Virginit.*, in eam acriter invehantur. Vocabantur græcè *ἀγαπαί*, id est *dilectæ* (item sorores adoptivæ, ut ait S. Chrysostomus), eo quod prætextu dilectionis viris spiritualibus cohabitarent, quasi ab iis instruendæ et formandæ in pietate et virtute, sed sub hoc prætextu turpiter vivebant, ut etiamnum nonnullis in locis fit. Quocirca Patres jam citati docent virgines et mulieres devotas plane debere a viris, etiam spiritualibus, separari. Audi S. Hieronymum ad Eustochium, lib. *De Custod. virgin.*: « Pudet, ait, dicere (proh nefas!) triste, sed verum est. Unde in Ecclesiæ Agapetarum pestis introit? Unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? imo unde novum concubinarum genus? Plus inferam: Unde metretices univire? Eadem modo, uno cubiculo, sepe uno tenentur et lectulo, et suspiciosos nos vocant, si hinc aliquid existimamus. Frater sororem virginem deserit; cœlibem spernit virgo germanum, fratrem quarit extraneum. Et cum in eodem proposito esse se simulant, quærent alienorum spirituale solatium, ut domi habeant carnale commercium. Hujusmodi homines Salomon in Proverbiis spernit, dicens: Alligabit quis in sinu ignem, et vestimenta ejus non comburentur? Aut ambulabit super carbones ignis, et pedes illius non ardebunt? » Rursum idem Hieronymus paulo supra ibidem: « Hæc sunt, inquit, quæ solent dicere: Omnia munda mundis. Sufficit mihi conscientia mea. Cor mundum Deus solum desiderat. Cur me abstinere a cibis quos Deus creavit ad utendum? Et si quando volunt festive et lepido vivere, ubi se mero ingurgitaverint, ebrietati sacrilegium copulantes aiunt: Absit, ut ego me a Christi sanguine abstinam. Et quam viderint pallentem atque tristem, miseram atque Manicheam vocant. Et consequenter tali proposito jejuniæ hæresis est. Hæc sunt quæ per publicum notabiliter incedunt, et fortivis oculo-rum nutibus adolescentium greges post se trahunt, quæ semper audiunt per Prophetam: Facies meretricis facta est tibi, impudorata es tu. Purpura tantum in veste tenuis, et laxius, ut viri-nes docidant, ligatum caput: soccus villior, et per humeros hancincithina lena maverit voltans; succinctæ manice brachiis adhorcente, et solitis genibus fractus incessus. Hæc apud illas tota virginitas. »

22. CANIS REVERSUS AD VOMITUM. — Comparat Gentiles a Christianismo relapsos in hæresin Gnosticorum, canibus. *Primo*, quia tales sicut canes revertuntur ad vomitum, id est ad errores, culas et libidines, quas in Christianismo vomerant et abjecerant. Porro vomitum resorbere est fedum et abominabile. Unde S. Augustinus, conc. in *Psalm.* xxx: « Vide, ait, quam horribili rei eos

comparaverit. Horribilis profecto res est proprium resorbere vomitum, nec in summa quidem fame a quoquam usurpatum. » *Secundo*, quia in pudici et impudentes sunt ut canes, qui in publico commiscerunt. Unde impurus Diogenes ob caninam obscenitatem et irreverentiam vocatus est Cynicus, id est, caninus et canis, teste Laertio. Rursum \rightarrow canis notat Gnosticorum vagas et promiscuas libidines, ac adulteria : talia enim sunt canum ; unde proverbium : « Canis masculi infinita cubilia. » *Tertio*, quia heretici veritati vereque fidei oblatrant, ac orthodoxos verbo et scripto insectantur quasi canes latrantes : ita S. Chrysostomus, hom. *De Cruce Domini*. : « Canes, ait, sunt omnes heretici, qui contra Creatorem suum blasphemiarum extendunt eloquia. » *Quarto*, quia canis vile fedumque est animal et legaliter immundum, ut patet *Deuter.* xxiii, 18; tales quoque sunt heretici. Unde *Eccli.* xii, 22 : « Quae communicatio, ait, sancto homini ad canem? » Et *Isaias*, cap. ult., 3 : « Qui maculat pecus, quasi qui excebrat canem; » et *Christus*, *Matth.* vii, 6 : « Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos. » Huc alludens Petrus utramque Christi similitudinem, puta canum et porcorum, usurpat. *Quinto*, quia, ut ait S. Hieronymus ad *Rusticum* : « Pomparum ferulicis procedunt in publicum ut caninam exerceant faecundiam, » scilicet compositam duntaxat ad maledicendum et rixandum, quae canina diela est, a rixa et oblatratu canum. Porro haec maledicentia arguit hereticorum timiditatem, falsitatem et diffidentiam. Sicut enim canes timidissimi maxime latrant, quia mordere non audent, vel nequeunt; canes vero muti mordent, nec latrant: sic heretici quia timent et diffidunt causae suae, utpote falsae et erroneae, hinc clamoribus et maledictis eam tegere, hisque victoriam obtinere satagunt, quam sciunt se argumentis et rationibus obtinere non posse. *Sexto*, canes sunt mendicij : mendicant enim astando mensae heri, in eumque intenti, offam et ossa expectant. Unde proverbium : « Canis mendico auxilians. » Canes enim infesti sunt mendicis quasi *heretici*, qui scilicet eandem secum artem exerceant, panemque praeripiant : unde mendicij obijciendo canibus frustum eos sibi conciliare solent. Ita mendicant heretici, mensisique et bursis divitum inhiant, et quasi canes circa macellum et intestina oberrant. Est enim « odora canum vis, » et ubique odoratur escam, eo se insinuat. *Septimo*, canis pronus est in vindictam, sed stolidus lapidem in se jactum remordet; jaciet enim vero dimittit, quasi eum non audeat attingere, ait *Plato*, lib. V *De Republ.* Ita heretici proclives sunt in vindictam, cumque veritatem et eruditio se impetentes impetere et occidat, canes vivunt otiose et secure ex alieno, juxta illud : « Canis vivens et magdalia, » id est, e furfure, a lype ceterisque manuum purgamentis;

et : « Canis tanquam Delum navigans, » jact solitum in supinum, otiosum, securum, ac voluptuariam vitam agentem : nam Athenis facilis acuta in Delum erat navigatio. Eandem vitam vivunt heretici. Unde *Paulus* : « Videte, ait, canes, videte malos operarios, » « este concisionem, » *Philipp.* iii, 2. *Nono*, canes acriter in venatione persequuntur feram, eamque cingunt donec comprehendant et lanient; « est enim genus acre luporum atque canum, » ait *Virgilius*, III *Georg.*

Et canibus leporem, canibus venabere damas,

ibidem. Et *Ovidius* in *Ibida* :

Sciant aviti perfida corda canes.

Ita heretici venantur animas quasi lepores, nec desistunt donec eas capiant et occidunt.

Decimo, canes horribiliter ululant, quod « habere » vocat *Lucretius*. Hinc apud inferos dicunt Poete esse tricripitem canem, puta *Cerberum* : instar horreni monstri, qui damnatos mordet et cruciat. Similis est ululatus, morsus, horror et cruciatus hereticorum, praesertim in gehenna. Hinc *Cerberus* dictus est quasi *apostolus*, id est, « carnem vorans, » de quo *Virgilius*, VI *Aeneid.* :

Cerberus haec ingens latrato regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in antro :

et mox :

Ille fame rabida tria guttula pendens
Corripit objectam, atque immox terga resolvit.

Moraliter S. Gregorius, III part. *Pastor.*, admon. xxxi, hanc S. Petri sententiam applicat quibusvis ad peccata dimissa redeuntibus. Alludit enim S. Petrus ad illud *Proverb.* xxvi, 11 : « Sicut canis qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam. Admonendi sunt enim, inquit S. Gregorius, qui admissa plangunt, nec tamen deserunt; atque aliter qui deserunt, nec tamen deserunt. Admonendi sunt enim qui admissa plangunt, nec tamen deserunt, ut considerare sollicite sciunt, quia flendo inaniter se mundaunt, qui vivendo nequiter inquinant, cum ideo se lacrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant. Hinc enim scriptum est : Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti. Canis quippe cum vomit, profecto cibum qui pectus deprimebat, projicit; sed cum ad vomitum revertitur, unde levigatus fuerat, rursum oneratur. Et qui admissa plangunt, profecto nequitiam de qua male satiati fuerant, et quae mentis intima deprimebat, confitendo projiciunt, quam post confessionem dum repetunt, resumunt. Sus vero in volutabro luti cum lavatur, sordidior redditur. Et qui admissum plangit, nec tamen deserit, poena gravioris culpe se subijcit, quia et ipsam quam flendo potuit imperare, veniam contemnit, et quasi in lutoso aqua semetipsam volvit, quia dum letibus suis vitae munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas in-

etiam lacrymas facit; » et paulo inferius : « Hinc per quemdam sapientem (*Eccli.* xxxiv) dicitur : Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit illum, quid proficit lavatio ejus? Baptizatur quippe a mortuo, qui mundatur letibus a peccato : sed post baptismum mortuum tangit, qui culpam post lacrymas repetit. »

Guilielmus Parisiensis, lib. *De Penit.* cap. xii, apte pieque docet in confessione evomi peccata, ideoque detestabiles esse qui postmodum ad peccata redeant, ac opera virulenta quae semel evomuerunt, resorbent. Vide S. Augustinum in *Psalm.* lxxxiii, post initium, ubi urget exemplum uxoris *Lot*, quae retro respiciens versus *Sodomam*, versa est in statuam salis, citansque hunc locum S. Petri : « Canis, inquit, reversus ad suum vomitum. Premebat enim pectus conscientia peccatorum, accepta indulgentia quasi vomisset, relevatum est pectus tuum. Facta est bona conscientia ex mala conscientia. Quid rursus converteris ad vomitum tuum? Si canis hoc faciens horret oculis tuis, tu quid eris oculis Dei? »

Sus *lota* (rediens, rursumque se volutans) in *volutabro luti*. — Unde *Graeca* clarius habent : « *Sus* *lota* ad volutabrum luti, » scilicet reversa. *Volutabrum* est locus coenosus ubi sus volutatur, de quo *Virgilius*, lib. III *Georgic.* :

Sape volutabris pulsos silvestribus apros
Latratu turbabis agens.

Et *Horatius*, lib. I, *epist.* 2 :

Et amica luto sus.

Notat Gnosticos, tum quia porcus, ait *Horus*, et ex eo *Pierius*, *Hierolog.* ix, symbolum est hominum veritatem spernentium, profanorum, perniciosorum et eorum qui a Deo penitus sunt aversi, quales erant Gnostici; tum quia Gnostici dicti sunt Borborite, id est coenosi, vel lotosi, a *βρβρ*, id est luto, sive cano. « Hi enim, ut ait *Philastrius*, *De Haeresib.*, in coenum euntes, et inde oblitii de coeno facies et membra sua deformantes gerant; » et S. Augustinus, *haeresi* 6 : « Nonnulli, ait, eos (Gnosticos) Borboritas vocant quasi coenosos, propter nimiam turpitudinem quam in suis mysteriis exercere dicuntur. » Similes novi Gnostici coenosi, nuper ex Anabaptistis orti sunt in *Hollandia*, quorum secta vocatur *currus stercorum*; quia sentiant putidissimorum errorum et blasphemiarum vehit, omnemque religionis curam abijcit, ait ex *Ulembergio Rescius* in *Sectarum centuriis*; ubi et ex *Hosio* aliam sectam recenset eorum qui vocantur *Suisia*, eo quod sui capitis somnia sequantur. « Rusticus, inquit, fuit *Lutherus*, monachus *Bucerus*, stigmatens *Calvinus*, carnifex *Sudrovius*, sui spiritus ergo cuique sequenda sunt consilia : suo spiritu ex inspiratione Spiritus Sancti quisque interpretetur S. Scripturam, sibique sapiat et consulat. » Vere *Suisiticum*, imo suinum est hoc eorum dictum.

Moraliter *Origenes*, hom. 4 in *Psalm.* xxxvii, recte peccatores comparat sibiis. *Primo*, quia uti sues res sordidas et putidas amant, habentque pro deliciis, decore et odore suavitatis, ita et peccatores : « Porcis, inquit, similes dicuntur qui peccatorum fetoribus delectantur sicut porci, qui foetorem omnem tanquam odorem suavisimum expelunt. Considera ergo peccatorem qui peccatis suis delectatur, et laetus est in malis suis, quoniam et ipse in stercore fetido volutatur, et nullum fetoris ejus qui ex peccato stercore oritur, percipit sensum, ac velut in summis voluptatibus et gratissimis deliciis delectatur. » *Quin* et *Cicero*, *De Arusp.* resp. : « Velut sus quaedam luto, inquit, ita stupris delectatur; » et *Horatius* :

Epicuri de grege porcus.

Secundo, quia peccator in se spurcus et foedus est uti porcus, praesertim sus, quae est animal calidum, obscenum et fedum. Unde nonnulli censent dictum esse *foedus*, eo quod in illo feriando mactabatur animal *foedum*, id est porca, juxta illud *Virgilii*, VIII *Aeneid.* :

Stabant, et caesa iungebant foedera porca.

Unde manantur phrases « ferire, laere, percutere foedus, » quia scilicet feriebatur porca ad sancendum foedus. Hinc diabolus adamat porcos, et saepe in specie porci apparet, ac porci vel corpus, vel formam induit, ut patet ex *Vita S. Antonii*; quin et a Christo petiti facultatem ingrediendi in porcos, *Matth.* viii, 3 : praesertim qui porci omnes in *Italia* locisque vicinis sunt nigri (unde *Alba* urbs vicina *Romae*, ejusque parens et amula, ita dicta est a prodigio albae suis, quae ibi praeter morem enixa est triginta nefrendes); diabolus autem atermius est, non coloribus, sed moribus et gehennae ardoribus.

Tertio, quia sus pascitur rebus sordidis, ita et gulosus; unde proverbium : « Sus comessatur. » Rursum sus saginat ut mactetur : ita peccator saginat se ut mactetur, epulumque praebet diabolo in gehenna.

Quarto, porcus in ventrem pronus non nisi terram aspiciat, terra incubat, nec aliud est quam moles carnea, terrestis et ponderosa : sic et peccator terrenis inhiat, ventri et carni incubat. Hinc *Lutherus* suos *Lutheranos* in ventrem projectos vocabat sues, ut superius dixi. Audi *Lactantium*, lib. IV, cap. xvii, qui dicit causam cur *Judei* esus suille interdicitus fuerit, sic ait : « Est enim intulendum hoc animal, et immundum, nec unquam caelum aspiciat, sed in terram toto et corpore et ore projectum ventri semper et pabulo servit, nec ullum alium, dum vivit, praestare usum potest, sicut caeterae animantes, quae vel sedendi vehiculum praebent, vel in cultibus agrorum juvant, vel plastra colli trahunt, vel onera tergo gestant, vel indumentum exuviis suis exhibent, vel copia lactis exuberant, vel custodiendis domi-

bus invigilant. Interdixit ergo ne porcina carne uterentur, id est, ne vitam porcorum imitentur, qui ad solam mortem nutriuntur; ne ventri ac voluptatibus servientes, ad faciendam justitiam inutiles essent, ac morte afficerentur. Item ne se fecidis libidinis immergerent, sicut sus quæ se ingurgitat cæno, vel ne terrenis serviant simulacris, ac se luto inquinent; luto enim se oblinunt, qui Deos, id est, qui luto terramque venerantur.

Quinto, quia sus inverecunda est, neque dominum cum vorat, agnoscit; quin et subinde effrata dum foetus lactat, pueros invadit, necat, devorat. Audi Aristotelem, lib. VI *Histor. anim.*, cap. xviii: «Sues cum libidine excitantur, quod subare dicitur, vel homines aggrediuntur.» Ita peccator inverecundus, ingratus et infamis est, quia Deum creatorem suum non agnoscit, non erant, non metuit. Vide dicta de sue et porco, *Levit. xi. 7.*

Sexto, esus continuis sülle lepram aliosque graves morbos creat: ita voluptates peccatorum creant morbos corporis et tormenta animæ. Denique de sus Plinius, lib. VIII, cap. li: «Animal, ait, hoc maxime brutum, animamque ei pro sale datam non illepide existimatur.» Sic peccator brutus est, et ex homine nil hominis habet præter animam, quæ instar salis corpus a putredine et corruptione conservat.

Septimo, aprorum et strum silvestrium ingens est feritas, adeo ut plantas arboresque suffodiant, quin et conficiant et disceptant: ita libido omneque peccatum hominem effert, factique sævum et crudelem. Audi Aristotelem, lib. I *De Histor. anim.*, cap. i: «Animantes aliæ, inquit, animosæ, pervicaces, brute omnino, ut sues silvestres.» Denique hebetudo et stoliditas suis patet ex hirta seta, suillo vultu, oculis, rostro, grunnitu, etc. Hinc proverbium apud Suidam: «Asinus lyram, sus audit stolidus tubam,» dictum in eos qui res egregias audiunt, sed eas neque intelligunt, neque mirantur, et illud: «Sus Minervam,» cum quis stupidus docere vult sapientem; et illud: «Sus fustem,» cum quis se stolidè in præsens periculum et perniciem præcipitat; et illud: «Sus per rosas,» dictum in agrestes et intractabiles: nec enim sus per rosas duci potest, quin eas fœdet; et illud:

Asinos sus improba pendes,

id est, pusillum commodi magno lues malo. Hæc omnia facile est peccatori adaptare, qui stolidissimo se in omne malum præcipitat ob micam vel guttam voluptatis.

Hæc est ergo idea heretici, quam toto hoc capite graphice hisce moribus, quasi coloribus ad vivum pinxit S. Petrus. *Primo*, vers. 1: Heretici, inquit, sunt pseudoprophetae et magistri mendaces. *Secundo*, introducunt sectas perditionis. *Tertio*, eum qui emit eos, Deum negant. *Quarto*, vers. 2, multi sequuntur eorum luxurias. *Quinto*, per eos via veritatis blasphematur. *Sexto*, vers. 3, in avaritia de fidelium corpore et anima cum demone negotiantur. *Septimo*, antipocrite et adulatores: utuntur enim verbis fictis et blandiloquiis, et ad seducendum compositis. *Octavo*, perditione eorum accelerat. *Nono*, vers. 8, similes sunt Lucifero et demonibus. *Decimo*, vers. 8, similes sunt carnalibus mersis diluvio, ac Sodomitibus. *Undecimo*, vers. 10, post carnem in concupiscentiæ immunditia ambulat. *Duodecimo*, dominationem contemnunt. *Decimo tertio*, sunt audaces. *Decimo quarto*, sibi placentes. *Decimo quinto*, blasphemant. *Decimo sexto*, vers. 12, sunt vel irrationabilia pecora nata in captionem et perditionem. *Decimo septimo*, quæ non intelligunt, blasphemant. *Decimo octavo*, vers. 13, sunt voluptuarii, coinquinantes et macula, deliciis affluentes. *Decimo nono*, in convivis luxuriantes, oculos habentes plenos adulterii et incessabilis delicti. *Vigesimo*, vers. 14, pellicunt animas instabiles. *Vigesimo primo*, cor habent avaritia exercitatum. *Vigesimo secundo*, sunt maledictionis filii. *Vigesimo tertio*, vers. 15, derelinquentes viam rectam errant. *Vigesimo quarto*, sequuntur viam Balaam, qui mercedem iniquitatis amavit, ideoque perit. *Vigesimo quinto*, vers. 17, sunt fontes sine aqua. *Vigesimo sexto*, sunt nebulæ turbidibus exagitæ, quibus caligo tenebrarum reservatur. *Vigesimo septimo*, vers. 18, superba vanitatis loquuntur. *Vigesimo octavo*, pellicuntur per escam voluptatum et luxurie noviter ab ea conversos. *Vigesimo nono*, vers. 19, promittunt libertatem, cum ipsi sint servi corruptionis. *Trigesimo*, vers. 20, fiunt eis posteriora deteriora prioribus. *Trigesimo primo*, vers. 22, sunt velut canes reversi ad vomitum, et velut suæ lotæ reversæ ad volutabrum luti.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Inter alia quæ docebat Gnostici aliique heretici, erat hoc, nullum fore iudicium, ut homines sine metu iudicis et vindicis Christi suis concupiscentiis et hæresibus libere indulgerent. Refellit hoc S. Petrus, ac horrorem iudicii improvisi, et ignis horrendi quo constagrabit mundus, atque novos calos novamque terram graphice depingit; indeque concludit: Propter quod, charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati et inviolati ei inveniri in pace. Secundo, ne morantur iudicium differri, ait ejus moram fore brevem, eamque a Deo hominibus concedi ad hoc, ut pœniteant et suæ salutis consulant, uti monuit S. Paulus in suis Epistolis, quas assertit esse difficiles intellectu, et ab hæreticis depravari. Denique, vers. 47, monet ut in fide et gratia Christi firmi persistant et crescant.

1. Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commotione sinceram mentem: 2. ut memores sitis eorum, quæ prædixi verborum a sanctis Prophetis, et Apostolorum vestrorum, præceptorum Domini et Salvatoris. 3. Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes. 4. Dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ. 5. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, et terra, de aqua et per aquam consistens Dei verbo: 6. per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus perit. 7. Cæli autem, qui nunc sunt, et terra eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem iudicii, et perditionis impiorum hominum. 8. Unum vero hoc non lateat vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus. 9. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad penitentiam reverti. 10. Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem et quæ in ipsa sunt opera, exurentur. 11. Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus. 12. Expectantes, et properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent? 13. Novos vero cælos, et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat. 14. Propter quod, charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati et inviolati ei inveniri in pace. 15. Et Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis. 16. Sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficulta intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem. 17. Vos, igitur, fratres, præscientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. 18. Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri, et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc, et in diem æternitatis. Amen.

4. HANC ECCE VOBIS, — o Christiani dispersi per Asiam, Bithyniam, Cappadociam, etc., ut dixit *epist. I, cap. I, vers. 1*; significat enim hic se iisdem scribere hanc secundam, quibus olim scripserat primam epistolam.

IN QUIBUS, — scilicet epistolis duabus, puta prima et secunda jam dictis.

VESTRAM EXCITO IN COMMOTIONE SINCERAM MEN-

TEM. — «Excito,» scilicet quasi a somno torporis, torporis et oblivionis: hoc enim innuit Græcorum *διεγείρω*. Pagninus, «excitavero per commotionem vestram sinceram mentem.» Græce *ἐν ἐπινοίᾳ* (perperam Erasmus legit, *ἐν ἐπινοίᾳ*, id est, in cognitione), hoc est, in commotione, in recordatione, in revocatione ad memoriam, juxta id quod dixit *epist. I, cap. I, vers. 12*: «Propter quod in-